

*Ліфанова М.І.,**аспірант кафедри міжнародної економіки,
Тернопільський національний економічний університет*

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ЦЕНТРИ: ПОНЯТТЯ, УМОВИ ТА СТАДІЇ ФОРМУВАННЯ

Анотація. У статті визначено генезис поняття «міжнародні фінансові центри». Виявлено особливості міжнародних фінансових центрів як ключового інституту глобального фінансового ринку. Розглянуто фактори, що впливають на їх формування, проаналізовано стадії розвитку міжнародних фінансових центрів.

Ключові слова: глобальне місто, фінансовий центр, світовий фінансовий ринок, фінансові потоки, фінансизація.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку економічна політика будь-якої держави здійснюється за допомогою валютних та фінансово-кредитних механізмів. Ця сфера історично пов'язана з національною та міжнародною економікою, розвиток яких переплітається, що приводить до збільшення міжнародних потоків товарів, послуг та капіталу. Нині намітилася тенденція тяжіння фінансового капіталу до міжнародних фінансових центрів. Крім того, фінансові потоки є так звані «лакмусовим папірцем» про стан кон'юнктури фінансового сектору країни, який є орієнтиром для прийняття рішень урядами, ТНК, міжнародними менеджерами [2, с. 134].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку міжнародних фінансових центрів, а саме вивченню поняття «міжнародний фінансовий центр», умовам їх формування в контексті фінансової глобалізації присвячені праці зарубіжних науковців: Дж. Гелбрейта, М. Голдберга, Е. Девіса, Т. Геріга, Е. Тригла та ін.

Проблеми розвитку міжнародних фінансових центрів порушуються у працях російських та вітчизняних учених: А. Айрапетяна, Ю. Коречкова, К. Ключникова, В. Кучеренка, О. Молчанова, С. Мойсєєва, С. Пахомова, Н. Ухналя, М. Шуби, Ю. Хватова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Характер впливу фінансово-кредитних відносин на економіку країни, її можливості та загрози обумовлюють необхідність розроблення системної індикації рівня включення фінансових центрів у міжнародний фінансовий простір. Тому фінансові центри покликані стати одним із ключових засад сучасної економічної теорії та фінансової науки, важливою основою для розуміння глобальної економіки. Ці та інші аспекти формування міжнародних фінансових центрів залишаються дискусійними та потребують подальших наукових досліджень.

Мета статті полягає в аналізі підходів до визначення поняття «міжнародний фінансовий центр», дослідженні умов та стадій формування фінансових центрів в умовах трансформації глобальної фінансової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансові центри – це сукупність ідей, творчості, вчинків, поєднаних із «здоровим глуздом», тверезістю й ощадливістю, і все це помножене на міський простір, з його специфічними властивостями, що відрізняють одне місто від іншого. Ці особливості міст устанавлюють конкуренцію між фінансовими центрами [5, с. 46].

Теорія розвитку фінансових центрів може бути представлена у вигляді філософського бачення фінансового капіталу у великих містах. Ключове питання даної теорії полягає в тому, як зробити так, щоб місто було привабливим для надходження капіталу і комфортним для проживання.

Теорія фінансових центрів – це філософське бачення фінансового та культурного капіталу з урахуванням міського розвитку. Дана теорія здатна кинути виклик традиційним науковим знанням. Тим самим вона може революціонізувати уявлення про фінансову науку. Вивчення фінансового капіталу та фінансового центру трансформується від абстрактного вивчення руху грошових коштів до розвитку просторових фінансових процесів, механізмів міграції капіталу. Такий підхід зобов'язує накладення на такі ніби звичні фінансові терміни незвичних урбаністичних, соціологічних та культурологічних теорій.

Отримана таким чином «суміш» формалізується у філософському та економічному напрямках із точністю математичних залежностей між капіталом і різноманітними зовнішніми по відношенню до нього агрегатами. У цьому плані з розвитком теорії фінансових центрів можливий наступний перехід економічних знань у напрямі точкової вибірки фінансових ринків.

Оскільки світова фінансова система стає все більш інтегрованою, то місцеві порушення в окремих країнах світу можуть швидко спричинити нестабільність у всій фінансовій системі. За такої організації фінансового простору локальний місцевий рівень залишається надто важливим у формуванні і відтворенні глобальних фінансів. Із розвитком національних фінансових центрів відбувається зворотній вплив на регіональні та місцеві рівні економічного простору. Так, високий рівень розвитку фінансової інфраструктури у центрах стимулює концентрацію в них значної частини фінансових ресурсів держави, що переважно супроводжується зниженням мобілізаційної і розподільчої здатності на нижчих рівнях.

Вчені-економісти виділяють три головні ідеї, які формують діловий клімат фінансових центрів: стабільну валюту, економічну свободу, активні та мобільні ринки [9, с. 197]. Ці три базові принципи виступають фоном під час утворення міжнародних фінансових центрів.

Поняття фінансового центру вчені розглядають із двох позицій. Перша пов'язана з географічним розміщенням фінансового центру, наявністю в ньому банків, страхових компаній та інших фінансових посередників. Друга позиція полягає в групуванні фінансових центрів за секторами економіки. Але інколи бувають виключення, коли фінансові центри поєднують у собі не тільки зручне розташування, але й є провідними постачальниками фінансових послуг [1, с. 18].

Розглянемо позиції деяких авторів щодо поняття «фінансовий центр» більш детально. Так, російський автор І. Ключников говорить про те, що фінансові центри – це складні елементи глобального фінансового ринку, які піддаються впливу різних факторів [2, с. 41]. Схожої думки дотримується інший

російський учений С. Мойсеев, який під фінансовим центром розуміє міську чи приміську територію, де зосереджені учасники фінансового ринку [5, с. 46].

С. Пахомов визначає дефініцію «фінансовий центр» як своєрідну «платформу», яка забезпечує співпрацю продавця капіталу та його покупця і зосереджена в містах, які є центрами економічної активності [6, с. 33].

Щодо зарубіжних видань, то в Кембріджському словнику вказано, що фінансовий центр – це місто, для якого характерна висока фінансова активність, де є велика кількість банків, фінансових організацій, бірж, представництв фондів [15].

Згідно із вченням Томаса Геріга, фінансовий центр являє собою геопростір, утворений на певній ділянці території, де є масове скупчення дочірніх структур, філіалів і представництв різних фінансових посередників [12, с. 417].

На думку представника Уортонської школи бізнесу Е. Тригла, фінансовий центр – це важливий ринок, де відбуваються формування, розподіл та використання фінансового капіталу [14, с. 10].

Низка вітчизняних учених (В.В. Кучеренко, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко) розуміють фінансові центри як «ланки єдиного ланцюга, який формує світовий капітал у всіх його проявах» [4, с. 314].

Інші українські науковці, наприклад М. Шуба, орієнтуються на інституційний аспект та характеризують фінансові центри як систему фінансових інститутів, що здійснюють фінансові операції [8, с. 86].

Якщо брати до уваги геополітичний контекст, то фінансовий центр – це глобальне місто з інфраструктурою, яка дає змогу залучати та перерозподіляти фінансові ресурси і обслуговувати учасників фінансового ринку [13].

Резюмуючи підходи науковців до поняття «фінансовий центр», необхідно вказати на те, що вони не відображають сутності міжнародного фінансового центру, не відображається ціла група інших складників, а саме не враховуються специфіка оподаткування, нормативно-правова база, соціальна та бізнес-інфраструктура, конкурентоспроможність економіки країни, рівень життя, якість трудових ресурсів і т. д.

Зважаючи на подані вище дефініції, пропонується власне визначення терміну: фінансовий центр – це територія, яка виступає місцем притягнення капіталу та фінансових ресурсів, є скупченням фінансово-кредитних та валютних інститутів, а також характеризується конкурентоспроможністю національної економіки країни-базування, розробкою нормативно-правової бази, якістю соціальної, транспортно-комунікативної інфраструктури, які в результаті формують умови для ефективного ведення бізнесу і підтримки високих стандартів підприємницької діяльності.

У сучасних умовах розвитку економіки широко використовуються такі поняття, як «локальний фінансовий центр», «національний фінансовий центр», «регіональний фінансовий центр», «міжнародний фінансовий центр», «світовий фінансовий центр», «спеціалізований фінансовий центр» тощо. Виходячи із різноманітності даних термінів, виникла необхідність в їх трактуванні.

Увагу більшості вчених та економістів привертає поняття «міжнародний фінансовий центр». Так, Банк міжнародних розрахунків ототожнює міжнародний фінансовий центр із світовим центром, який має розгалужену мережу банківських посередників [10].

Низка зарубіжних авторів визначають міжнародний фінансовий центр як синонім терміну «офшорний центр»: територія

(країна), яка характеризується низьким рівнем оподаткування, лояльним законодавством і цим самим стає привабливим місцем для інвестування [11].

Ю.В. Коречков трактує дефініцію «міжнародні фінансові центри» як сукупність фінансово-економічних відносин і відповідних їм фінансово-кредитних організацій щодо руху фінансових ресурсів [3, с. 46].

Щодо вітчизняних учених, то М.В. Шуба, В.В. Кучеренко дотримуються схожої думки і трактують поняття «міжнародний фінансовий центр» як центр фінансової відповідальності, який займає значну нішу на світових фінансових ринках та має справу з проведенням транснаціональних угод фз різнотипними активами [8; 4].

Досить цікавою є думка Ю.Ю. Хვაцова, який доводить, що міжнародні фінансові центри – це міста з розвинутим кластером фінансових послуг, де зосереджені банки, фінансові та страхові компанії, представництва бірж, інвестиційних та хеджфондів, тощо [9, с. 195].

Значна кількість українських учених погоджується з думкою, що міжнародний фінансовий центр – це центр зосередження великого фінансового капіталу і масштабного проведення різноманітних міжнародних фінансових операцій.

Професор О.А. Молчанов говорить про те, що міжнародний фінансовий центр – це діючий міжнародний ринковий механізм, який служить засобом управління міжнародними фінансовими потоками, які, своєю чергою, являють собою грошові потоки, які обслуговують товарний оборот і міжнародний рух капіталів [2, с. 65].

Н.М. Ухналь розглядає міжнародні фінансові центри як сукупність інформаційно-аналітичних та організаційно-управлінських комплексів, що володіють значним фінансовим потенціалом [7, с. 18].

Іноді в науковій літературі можна зустріти дефініцію «глобальний» замість «міжнародний» фінансовий центр. Даний центр різко виділяється на фоні фінансових центрів міжнародного рівня. Для прикладу, міста Гонконг, Париж, Сідней, Токіо і Франкфурт-на-Майні, без сумніву, є міжнародними фінансовими центрами, але все ж відповідають критеріям глобального. На сучасному етапі як глобальні фінансові центри виділяють Нью-Йорк і Лондон.

Загалом, при ідентифікаціях конкретного фінансового центру можуть використовуватися різні критерії та характеристики, такі як обсяг фінансово-торгових операцій, рівень розвитку фінансових ринків, юрисдикцію і т. д.

Міжнародний фінансовий центр відрізняється від національного центру відкритістю та орієнтацією на клієнтів за межами країни, в юрисдикції якої він знаходиться [1, с. 17].

З усієї кількості великих міст із глобальним призначенням виділяються міжнародні фінансові центри, які поряд з іншим можна представити у вигляді своєрідних ринків особливих фінансових послуг, які обертаються тільки в столицях капіталу і між ними.

Отже, якщо брати до уваги все вище описане та враховувати геополітичний контекст, то міжнародний фінансовий центр – це глобальне місто з інфраструктурою, яка дає змогу залучати та перерозподіляти фінансові ресурси й обслуговувати учасників фінансового ринку.

Для більш детального вивчення теорії посередництва фінансових центрів, необхідно уточнити механізм формування корисності фінансових продуктів, їх вартості та ціни. Важливим є пошук відповідей на проблему співвідношення умов

симетрій та асиметрій посередництва фінансових центрів. Фінансові центри формують механізми розв'язання протиріч між попитом та пропозицією, вхідними і вихідними умовами системи, яка представлена у вигляді фінансового центру. Частково була вирішена проблема переходу капіталу з одного типу в інший, одного стану вартості в іншу. Це дало змогу визначити умови та причини створення фінансових центрів [3, с. 47].

Багато країн зацікавлені у створенні на власній території міжнародних, регіональних або спеціалізованих фінансових центрів, оскільки останні сприяють залученню капіталу в країну, підвищують інвестиційну привабливість країни, збільшують надходження до бюджету та сприяють подоланню безробіття в країні. У сучасних умовах глобалізації ринкової економіки міжнародні фінансові центри являють собою територіальне формування з відповідною системою фінансово-валютних відносин. Вони утворюються в місцях концентрації капіталу незалежно від того, розташовані вони в країнах-експортерах капіталу або ні.

Для того щоб фінансовий центр перетворився у міжнародний, що здатен обслуговувати зростаючі світові потоки фінансових операцій, центр повинен відповідати певним умовам. Лондон перш ніж стати глобальним фінансовим центром, витратив на це кілька століть, а Нью-Йорк – кількатороків. Протягом останніх десяти років процес формування міжнародних фінансових центрів пришвидшився, що пов'язано із фінансиалізацією глобальної економіки.

До найважливіших факторів формування міжнародного фінансового центру належать:

- стала фінансова система та стійка валюта зі стабільним курсом;
- політична та соціальна стабільність у країні;
- вигідне географічне положення;
- розвинена фінансова інфраструктура;
- відкритість економіки для вільного руху капіталу;
- надання національного режиму для іноземних фінансових інституцій;
- ліберальне ставлення до бізнесу та економічна свобода;
- сучасні технології передавання інформації;
- людський капітал, який володіє відповідними професійними навичками та спеціальними фінансовими знаннями;
- відповідність сучасним світовим стандартам у галузі обліку, звітності, нагляду та регулювання [7, с. 25].

Між усіма фінансовими центрами існує тісних зв'язок, який визначається взаємовідносинами та конкуренцією. Провідні економісти виділяють три основних напрями конкурентоспроможності фінансових центрів:

1. Імідж та комунікаційні можливості центру. Згідно з даним критерієм, вибір падає на центри, які відомі в усьому світі й яким довіряють професійні нерезиденти.
2. Багатоваріантність фінансових послуг та можливостей.
3. Професіоналізм центру, який передусім залежить від персоналу. Резидентів та клієнтів цікавить професійний рівень працівників, спеціалізація компаній, перш за все по питанню управління активами, інвестиційному банківнику, фінансовому моніторингу, страхування ризиків тощо.

У процесі підвищення свого статусу фінансовий центр проходить через такі три етапи:

- розвиток локального ринку;
- перетворення місцевого ринку в регіональний фінансовий центр;
- формування міжнародного фінансового центру (рис. 1).

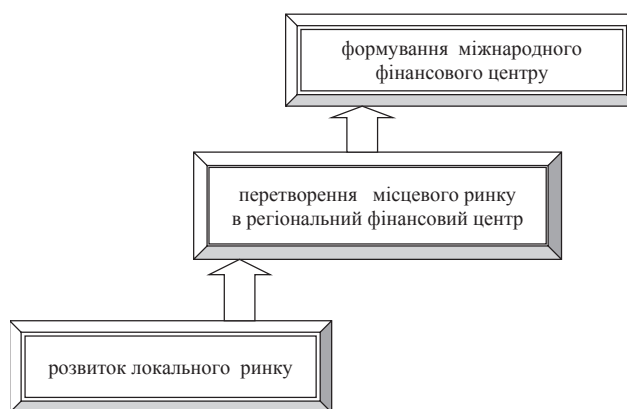

Рис. 1. Стадії розвитку міжнародного фінансового центру [8]

Розвиток локальних фінансових ринків пов'язаний із загальним економічним розвитком країни. Для залучення інвестицій у країну потрібний дієвий ринковий механізм. Розширення міжнародної торгівлі та збільшення фінансових потоків призводять до зростання потреби в обслуговуванні операцій по перерозподілу капіталу. Це ставить перед країною нові вимоги щодо розширення діяльності національних фінансових ринків та інтеграція їх у світовий фінансовий простір. Для того щоб локальний ринок перейшов в іншу стадію, країна-базування повинна володіти всіма ключовими елементами підтримки міжнародних фінансових операцій.

Формування в країні міжнародного фінансового центру є одним зі стратегічних завдань будь-якої держави. Найважливішою метою створення в країні фінансового центру є залучення капіталу в країну, що в подальшому забезпечить глобальну конкурентоспроможність фінансового ринку цієї країни. Успішне досягнення поставленої мети також сприяє зростанню ролі держави на світовій арені, інноваційному розвитку економіки країни, посиленню інтеграції країни в глобальний фінансовий ринок, що сприяє збільшенню обсягів міжнародної торгівлі.

Іншою умовою формування фінансового центру є вигідне географічне розташування країни. Оскільки робота фондових та валютних біржових ринків не припиняється ні на мить, то перед світовими бізнесовими колами постала проблема. Валютні ринки розпочинають свою роботу у Веллінгтоні (Нова Зеландія), проходячи послідовно часові пояси в Сіднеї, Токію, Гонконзі, Сінгапурі, Франкфурті-на-Майні, Лондоні, закінчуючи день у Нью-Йорку та Лос-Анджелесі. Залежності від періоду (літній чи зимовий) час у різних фінансових центрах земної кулі буде відрізнятися від світового часу на певну кількість годин. Наприклад, у випадку Сінгапуру це була зацікавленість Лондон-Сіті у проведенні біржових операцій у часовому поясі Південно-Східної Азії, що давало змогу працювати в цілодобовому режимі. Крім того, існувало потужне лобі китайської діаспори, зацікавленої у перекиданні інвестицій із Малайзії та Індонезії в Сінгапур, з огляду на більш вигідне географічне та політичне положення цієї країни, а також гарантії більш стабільної ситуації [9, с. 199].

Провідна роль у міжнародних фінансових центрах належить біржам, банкам, транснаціональним компаніям, пенсійним фондам та хеджфондам, іншим фінансовим інститутам. Другим важливим елементом міжнародного фінансового центру є аудиторські, бухгалтерські, консалтингові, рекламні та інші компанії, які надають ділові послуги, у тому числі й

юридичні (McKinsey & Company, EY, Deloitte Touche Tohmatsu Limited та ін.) (рис. 2).

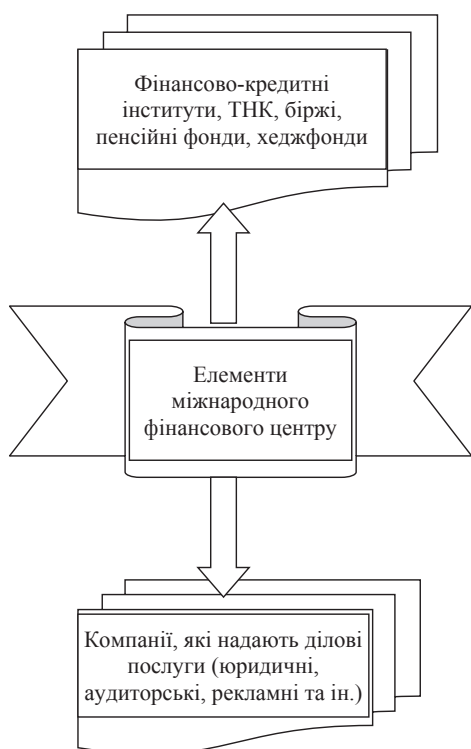

Рис. 2. Елементи міжнародного фінансового центру [4]

В останні роки зростає роль нового елемента міжнародного фінансового центру – аналітичних компаній, які здійснюють міждисциплінарні дослідження, розрахунок міжнародних рейтингів, індексів тощо (Moody's, Standard and Poor's Z/Yen Group, World Federation of Exchanges) [8, с. 87].

Фінансові центри є системоутворюючою ланкою не тільки глобальної фінансової, але й глобальної господарської системи. Вони формують структуру сучасної конкурентоспроможної економіки, інтегрованої у світове господарство, тому рішення про створення міжнародних фінансових центрів виходить за рамки фінансової системи. Воно визначає профіль і структуру всієї глобальної економіки.

Подібні центри сприяють рівноправному входженню країн базування та країн-учасниць у глобальну фінансову і виробничу систему, забезпечують конкурентоспроможність національних економік, розвиток людського потенціалу, краще використання факторів виробництва, зростання зайнятості, тощо.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави зробити висновок, що в умовах панування світової фінансової системи фінансові центри є єдиним можливим способом збереження державного фінансового і технологічного суверенітету країн базування та країн-учасниць.

У світі склався цілодобово діючий міжнародний ринковий механізм, який є ефективним засобом управління світовими фінансовими потоками.

Література:

1. Айрапетян А.А. К вопросу о понятии и сущности финансовых центров / А. Айрапетян // Современные научные исследования и инновации. – 2015. – № 9. – С. 13–19.

2. Ключников И.К. Финансовые центры: теория и механизмы развития / И.К. Ключников, О.А. Молчанова, О.И. Ключников. – СПб. : СПбГУЭФ, 2012. – 330 с.

3. Коречков Ю.В. Америкратия и мировые финансовые центры / Ю.В. Коречков // Экономика и социум. – 2016. – № 1(20). – С. 45–49.

4. Кучеренко В.В. Роль фінансових центрів у посткризовій трансформації світової валютної системи / В.В. Кучеренко // Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. – 2013. – № 2. – С. 313–316.

5. Моисеев С.Р. Что нам стоит финансовый центр построить? / С.Р. Моисеев // Рынок ценных бумаг. – 2008. – № 10(361). – С. 46–50.

6. Пахомов С.Б. Нужна государственная программа развития рынка финансовых услуг / С.Б. Пахомов // Банковское дело. – 2008. – № 7. – С. 32–34.

7. Ухналь Н.М. Особливості розвитку міжнародних фінансових центрів в умовах глобалізації фінансової системи / Н.М. Ухналь // Наукові праці НДФІ. – 2015. – № 2(71). – С. 17–32.

8. Шуба М.В. Світові фінансові центри – «серце» глобального фінансового ринку / М.В. Шуба // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2014. – Т. 1. – Вип. 3. – № 1144. – С. 85–88.

9. Хватов Ю.Ю. Сравнительный анализ рейтингов конкурентоспособности глобальных городов / Ю.Ю. Хватов // Европейский вектор экономического развития. – 2015. – № 1(18). – С. 195–201.

10. Bank for International Settlements [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/statistics>.

11. Hines J. (2009). International Financial Centers and the World Economy. Step Report. London: Society of Trust and Estate Practitioners.

12. Gehrig T. Cities and the Geography of Financial Centers, in Thisse, J. and Huriot, J.-M., eds., The Economics of Cities, Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – P. 415–445.

13. Sheng A. (2006). The Development of Global Financial Centres. Johor Bahru: University of Malaya.

14. Tschoegl A. (2000). International Banking Centres, Geography and Foreign Banks. In: Financial Markets, Institutions & Instruments. – 2000. – Vol. 9, 1. – P. 1–34.

15. What is Financial Centre? // Cambridge Dictionaries Online. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/business-english/financial-centre>

Лифанова М.И. Международные финансовые центры: понятие, условия и стадии формирования

Аннотация. В статье определен генезис понятия «международные финансовые центры». Выявлены особенности международных финансовых центров как ключевого института глобального финансового рынка. Рассмотрены факторы, влияющие на их формирование, проанализированы стадии развития международных финансовых центров.

Ключевые слова: глобальный город, финансовый центр, мировой финансовый рынок, финансовые потоки, финансовализация.

Lifanova M.I. International financial centers: concept, conditions and stages of formation

Summary. In the article the genesis of the concept of international financial centers. The features of the international financial centers as a key institution of global financial market. The factors that influence their formation, analyzed the stage of development of international financial centers.

Keywords: Global City, the financial center, the global financial markets, financial flows, financialization.